

TURKISH
CLASICAL ART
& ARTISTS

MİMAR SİNAN
EDİRNE SELİMİYE CAMİİ

1261433 | Özgür AKIŞOĞLU

Mayıs 2013

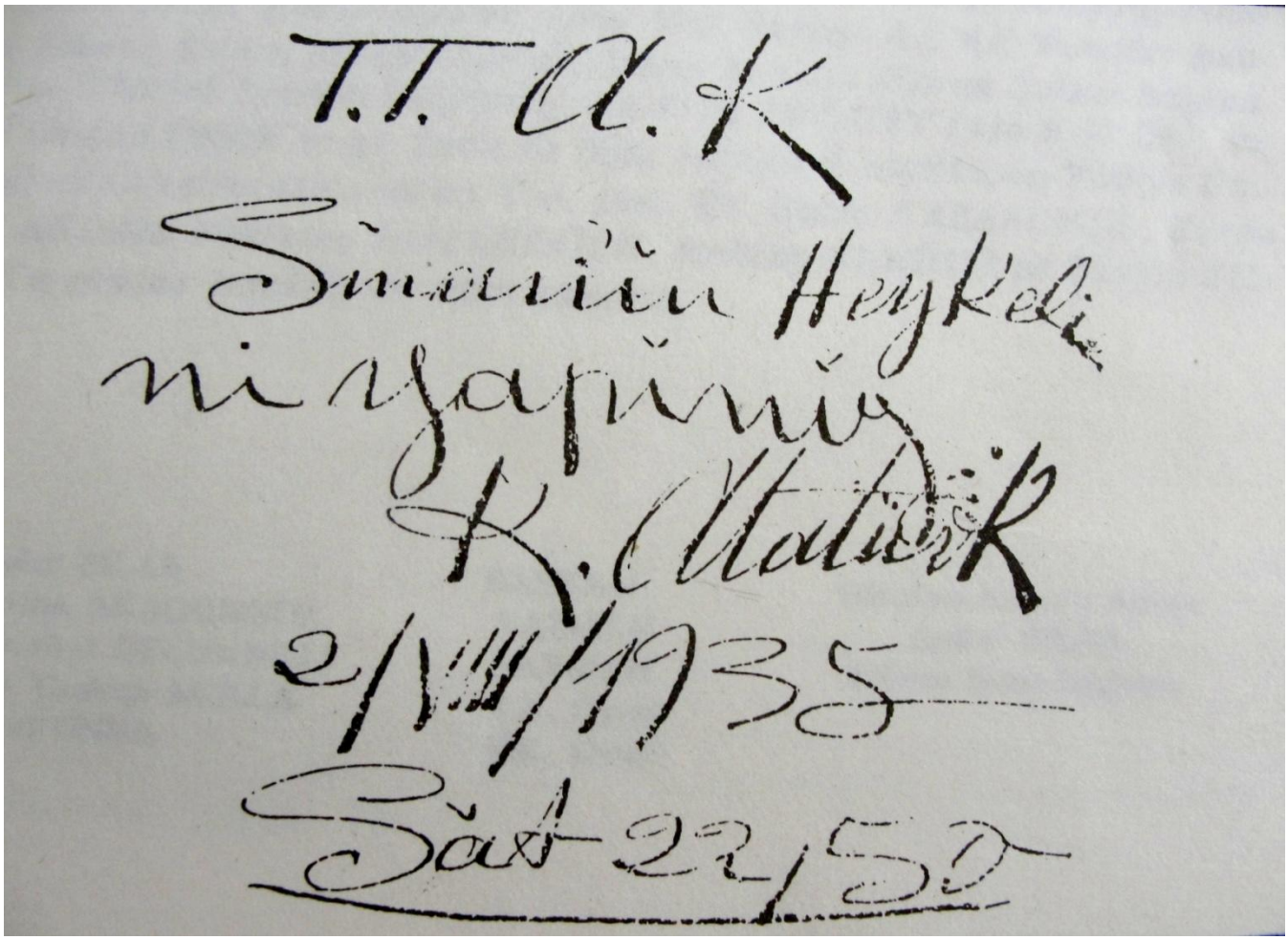
Mimar Sinan ve Edirne Selimiye Camii

Özet: Bu çalışma, Mimar Koca Sinan'ın "ustalık eserimdir" dediği Edirne Selimiye Camii'ni incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda; Edirne Selimiye Camii'nin hem günümüzdeki önemi ve konumunu daha iyi kavrayabilmek için öncelikle Mimar Sinan'ın hayatı ele alınacak, sonra Sinan'ın yaşadığı çağın mimari anlayışı temel hatlarıyla irdelenecek, daha sonra da mimari detaylarına fazlaca girmeden sanatsal boyutuyla Edirne Selimiye Camii tetkik edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mimar Koca Sinan, Mimar Sinan'ın Çağı, Edirne Selimiye Camii

Abstract: *This study aims to deal with the Edirne Selimiye Mosque whom Sinan the architect calls "my masterpiece". In this regard, the background of Sinan will generally be analyzed primarily so as to comprehend the importance and present status of the Edirne Selimiye Mosque better,the architectural understanding of the age of Sinan will then be discussed, and the Edirne Selimiye Mosque will be examined through its artistic value without elaborating on its architectural details at large.*

Key Words: *Sinan the Architect, The Age of Sinan, Edirne Selimiye Mosque*

"Sinan'ın heykelini yapınız"
2/8/1935 K. Atatürk

Mimar Sinan'ın imzası ve mührü

Dünya durdukça bunları görecek zevk sahiplerinin çabamın ciddiyetini göz önünde bulundurarak insaf ile bakacaklarını ve hayırlı dualarla anacaklarını umarım inşallah.

El Fakir'ül Hakir Sinan

I. Mimar Sinan'ın Hayatı

Mimar Sinan'ın hayatı hakkında kesin bilgiler mevcut değildir. Belki de bu yüzden, Mimar Sinan[1]'ın vatanı ve milliyeti hakkında günümüze kadar değişik iddialar öne sürülmüştür. Mimar Sinan hakkındaki bilgilerin en sağlıklısı, Mimar Sinan'ın genç dostu nakkaş ve şair Musatafa Sai Çelebi tarafından yazılan "Tezkiret'ül Ebniye"[2] ve "Tezkiret-ül Bünyan"[3]da yer alır[4]. Sai Efendi, Tezkiret'ül Bünyan'da bunu nasıl yazmaya başladığını anlatır: "Bir gün mutlu padişahın başmimarı olan Abdülmennan oğlu Sinan, güçsüz bir ihtiyar olunca tarih sahifesinde ad ve şan bırakarak hayırlı dua ile anılmasına vesile olmak üzere, kırık kalpli, değersiz, düşkün olan bu duacı Sai'den, nazım ve nesir olarak, hatıralarını yazmamı dilediler. Elimden geldiğince, (bana) büyük bir huzur ve sevinç kaynağı olan bu kırık ezgili armağanı hazırladım."[5] Ayrıca, bizzat Mimar Sinan'ın kaleme aldığı ileri sürülen taslak halinde kalmış üç eser daha vardır. Bunlardan "Adsız Risâle" olarak bilinen nüsha muhtemelen Mimar Sinan'ın yazmayı düşündüğü biyografisinin fihristi niteliğini taşır. Risâle-i Mi'mâriyye adlı eser ise Adsız Risâle'nin biraz daha geliştirilmiş fakat yarım bırakılmış şekli olmalıdır. Tuhfetü'l Mimârin de bu ikisine benzerlik gösterir ve Risâle-i Mi'mâriyye'nin geliştirilmiş edisyonu niteliğindedir[6]. Burada hemen belirtilmelidir ki; Mimar Sinan'ın ağzından yazılmış olan "Tuhfet-ül Mimârin" adlı eserin her ne kadar yazarı bilinmese de, bunun da Sai Çelebi'ye ait olduğu

Kanuni Sultan Süleyman'ın cenaze törenini anlatan Nakkaş Osman'a ait minyatürde sol orta kenarda yer alan ve elinde bir ölçü cetveli tutan yukarıdaki mavi sakallı, siyah giysili, beyaz kavuklu bu figürün Mimar Sinan olduğu düşünülmektedir. Minyatürde Sinan, Kanuni Sultan Süleyman'ın türbesini yaparken betimlenmiştir. *Kaynak: Reha Günay, Mimar Sinan, Yapı Yayın, 2. Baskı, İstanbul 2005, s. 20*

[1] Sinan adının kendisi bile tartışma konusu olmuştur; ancak kabul gören adın Sinan olduğu su götürmez bir gerçektir. Tartışmanın kaynağı şudur: Eseri olan Büyükçekmece Köprüsü'ne kazınmış kitâbede "amilehû Yûsuf İbn Abdullah" olarak farklı bir isimle karşılaşılmaktadır [Devşirmelerin babaları için genellikle Abdullah adı kullanılır. Baba adının Abdullah, Abdülmennan, Abdülkerim veya Abdurrahman gibi farklılıklarla yazılması doğaldır]. Dâyezâde'nin Risâle-i Selimiyye'deki bir derkenarda ise Sinâneddin Yûsuf şeklinde farklı bir isimlendirme görülmektedir. *Kaynak: Selçuk Mülayim, Sinan, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 37, 1998, s. 224.*

[2] Tezkiret-ül Ebniye'de Mimar Sinan'ın yaşadığı müddetçe inşa ettiği cami, saray, kervansaray, hamam, çeşme, köprü vb. eserlerinin bir listesi yer alır.

[3] 1586-1587 yılları arasında kaleme alındığı düşünülen bu tezkire, Mimar Sinan'ın anlattıklarından derlenmiş hayat hikayesi ve eserlerinin dökümünden oluşur. *Kaynak: Selçuk Mülayim, a.g.k., s. 224.*

[4] Sinan, hayatını üç kitapçık halinde müsvedde olarak yazmış sonra bunları Sai Çelebi'ye vererek hem metin hem nazım şeklinde daha süslü yazılmasını sağlamıştır. Sai Çelebi bunları, biri müsvedde iki kitapçık haline getirmiştir. Bunlardan birincisi Tezkiret-ül Ebniye; diğeri Tezkiret-ül Bünyan'dır. *Kaynak: Reha Günay, Mimar Sinan, Yapı Yayın, 2. Baskı, İstanbul 2005, s. 218.*

[5] Metnin orijinali: "Sebeb-i tahrîr-i kitâb-ı müstetâb ve ziver-i cemâl-i şâhid-i miskin nikab budur ki meğer bir gün ser mi'marân-ı padişâh-ı kâmrân Sinan bin 'Abdülmennan pîr-i nâtüvân olub sahîfe-i rüzgârda nâm u nişânı kalub du'â-ı hayr ile yâd olmasına bâ'is olmak içün bu hakîr-i şikeste zamîr fütâde-i bî-destgîr Sâ'î-i da'îden hasbihâllerin nazm u nesr tahrir ü takrîr murad edindiler. Bî-hasebi'l-makdur beyân u 'ayân idüb 'izz ü huzûr müstevcibü'l-hubûrlerine şikeste beste bir tuhfe ile erdim. Ve bu risâle-i münîfe Tezkiretü'l Bünyân deyü ad verdim." *Kaynak: Doğan Kuban, Sinan'ın Sanatı ve Selimiye, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 23.*

[6] Mülayim, a.g.k, s. 224.

düşünülmektedir[7].

Mimar Sinan'ın evi olduğu kabul edilen Ağırnas'taki yapıdan görünümler. Fotoğraflar: *Seda Çalışır; kaynak: Erdoğan Yaşlıca & Seda Çalışır, Mimar Sinan'ın Ağırnas'taki Evi, Eserleri ve çevrelerini Canlandırma Önerileri, Mimarlık 2002. s. 54.*

Temel kaynaklar hakkında bilgi verdikten sonra, Mimar Sinan'ın saray ile yolunun nasıl kesiştiğine değinmek gerekecektir: Yavuz Sultan Selim tahta çıkalı çok olmamıştı. Orduya ve askerlik esasına kurulu bir medeniyet söz konusu olunca, geçmişten beri yapılagelen devşirme oğlanların toplanması yine söz konusuydu. O zamana kadar devşirmeler yalnız Rumeli'nden toplanırken, o yıl Anadolu'dan da toplanması emredildi. Yayabaşıların yolu Kayseri Sancağı taraflarındaki Ağırnas Köyü'ne düştü. Abdülmennan Efendi'nin kapısı çalındı ve neticede gürbüz bir oğlan Yayabaşılar ile İstanbul'un yolunu tuttu. Günay'a göre, bu tarih 1512-1513 yıllarına tekabül eder ve Sinan o sıralar ondört-onsekiz yaşlarında olmalıdır[8]. Yazar, Sinan'ın devşirilerek yeniçeri yapılmak üzere seçilmiş bir Hristiyan çocuğu olduğunu belirtir[9]. Sinan'ın devşirme olduğu konusunda tüm kaynaklar birleşir; tartışmalar genellikle Hristiyan mı, Rum mu, Ermeni mi sualleri üzerinde şekillenir. Bu tartışmaları bir kenara bırakıp, Sinan'ın devşirme olduğunu destekler nitelikteki şu önemli bilgileri vermek gerekir: Sâi Çelebi'nin yazdığı Tezkiret'ül Bünyan'da Sinan'ın ağzından şu ifade yer alır: "Bu hakir, Sultan Selim Han-ı Evvel'in gülistan-ı saltanatının devşirmesi olup Kayseriye sancağında ibtidâ oğlan devşirmek ol zamanda vâki olmuştur". Ayrıca Sultan'ın ölümü üzerine bizzat Sinan'ın yazmış olduğu bir şiirinde devşirmelik durumu şöyle tekrarlanır: "Anın devşirmesiyem ben kemîne / Aceb lutf eylemiştir bu hazîne"[10]. Sinan'ın devşirildiği yerin Kayseri (Ağırnas) olduğuna dair düşünce, kuvvetle muhtemel isabetlidir; zira II. Selim döneminde Kıbrıs fethedildikten sonra Kayseri bölgesindeki "zımmi"lerin[11] adaya yerleştirilmeleri söz konusu olmuş ve o sırada mimarbaşı olan Sinan, 1573 yılında Sultan'a bir mektup göndererek akrabalarının affedilmesini istemiştir[12]. Karaman Beylerbeyi o sırada Karaman'a bağlı olan bu bölgedeki hangi zımmilerin Kıbrıs'a sürülmeyeceği konusunda daha aydınlatıcı bilgi isteyen bir mektubu İstanbul'a göndermiş; 20 Aralık 1573 tarihinde kendisine verilen yanıtta özellikle

---

[7] Ratip Kazancıgil, Koca Sinan Reis-i Mimâran Sinan Bin Abdülmennan, Mimar Sinan ve Selimiye Camii, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, No. 1, İstanbul 1988, s. 10.

[8] Yaş konusunda farklı görüşler mevcut olup, bu görüşler Mimar Sinan'ın İstanbul'a geldiğinde yirmi üç yaşında olduğu konusunda birleşir. *Bakınız: Kazancıgil, a.g.m., s. 11; Neşet Akmandor, Koca Sinan'ın Plancılığı, Eserleri ve Mühendisliği, Koca Sinan, Doğuş Matbaası, 1968, s. 50.* Kanaatimizce, bu görüş güçlü bir ihtimal dahilinde değildir; çünkü devşirme sisteminde seçilen çocukların özellikle 14-18 yaşları arasında olmasına dikkat edilirdi. Bakınız, "Devşirme" başlıklı madde, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 9, 1998, s. 255.*

[9] Günay, a.g.e., s. 20.

[10] Mülayim, a.g.k., s. 224.

[11] Zımmi: Osmanlıca –Türkçe Sözlüğü'ne göre; İslam Devleti uyruğu olan Hristiyan haraç veren, raiyye (bir hükümdar yönetimindeki vergi veren halk)

[12] Erdoğan Yaşlıca & Seda Çalışır, Mimar Sinan'ın Ağırnas'taki Evi, Eserleri ve Çevrelerini Canlandırma Önerileri, Mimarlık 2002, s. 54. http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/554/8303.pdf (e.t.: 05.04.2013)

Sinan'ın köyündekilerin affedildikleri belirtilmiştir[13]. İşte, söz konusu bu iki belge Sinan'ın Ağırnaslı olduğu iddiasının temelini oluşturmaktadır. Bunlara, 1586 tarihli vakfiyesinde, Sinan'ın Ağırnas Köyü'ne bir çeşme yaptırdığı ve Kayseri'deki bazı yakınları ile kardeşini İstanbul'a getirttiği bilgisi[14] de eklenince Sinan'ın memleketinin Kayseri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu aşamada Sinan'ın milliyeti ile ilgili tartışmalara girmenin lüzümsuzluğu, hem de Osmanlı'nın "imparatorluk" yapısı düşünüldüğü vakit hem de konumuzun odaklandığı alan dikkate alındığında anlaşılacaktır[15].

Devşirme çocukları İstanbul'a getirildikten sonra, Ağakapısı'nda yeniçeri ağası tarafından kontrol edilir ve eşkâl defterine yazılırdı. Ardından sünnet edilen çocuklara müslüman-Türk adları takılırdı. Daha sonra saray ağası yahut yeniçeri ağası devşirmelerden bir kısmını saray için ayırırdı. Bunlar önce Edirne, Galata veya İbrahim Paşa saraylarında eğitilir, kabiliyetli olanlar Topkapı Sarayı'na alınır; diğerleri ise kapıkulu süvari bölüklerine verilirdi. Gürbüzce olanlar ise Bastancı Ocağı için ayrılırdı. Ağakapısı'nda yoklaması biten devşirmeler, geçici bir süre için Anadolu ve Rumeli'ye gönderilirlerdi (Türk'e verme)[16]. Birkaç sene bu hizmeti yerine getirdikten sonra, yüz yahut elli kişilik gruplardan ibaret olmak üzere saraylardan "çıkma" olacaklar; Yeniçeri Ocağı'na dâhil olarak ulufe alacaklar, yeteneklerine ve yeterliliklerine göre yükseleceklerdir[17].

İstanbul'a getirildikten sonra Sinan da diğer çocuklar gibi önce İstanbul dışında bir Türk çiftliğinde bir süre çalışıp dil, din ve görenek öğrenmiş olmalıdır. Köyünde kulübeler, ağıllar, su yolları yapmaya zaten alışık olan Sinan[18], dülgerliği istemiş; ustalarını dikkatle izleyerek inşaatlarda çalışmıştır[19]. Tezküretü'l Ebniye'nin manzum bölümünde kabiliyetinin tanrı vergisi olduğunu, fakat çok çaşlıştığını söylerken kendisini dülgelikte yetiştiren üstadını Tanrı'nın cennet mekamına

Hakkın bir lûtfu imiş kabiliyet
Kılup cehd eyledim tekmili sanat

Huda şad eyleye ruh-i revanın
İde firdevs-i a'lâda makamın

Benim üstadımın kim aferin bâd
Beni neccarlıkda kıldu üstad

Yoluyla, sanatımla, hidmetimle
Çalışdım ta tufuliyyet çağında

Dahi akran içinde gayretimle
Yetiştim Hacı Bektaş ocağından

[13] Kuban, a.g.e., s. 24
[14] Kazancıgil, a.g.m., s. 10.
[15] Bununla birlikte, Sinan'ın milliyetine ilişkin literatürdeki farklı görüşlere kısaca değinecek olursak: "Lugât-ı Tarihiye ve Coğrafiye" adlı eserinde Rıfat Bey, Sinan'ın Avusturyalı olup küçüklüğünde esir olarak İstanbul'a getirildiğini söyler. "Sicil-i Osmani" adlı eserinde Süreyya Bey, Sinan'ın Arnavut asıllı olduğunu yazmaktadır; ki bu görüşe, "Osmanlı Mimarisi" adlı eserlerinde Montani ve Şefik Efendi ve "Manuel d'Art Müsülmane" adlı eseriyle Tunuslu Mimar Selahattin de katılır. Kaynak: Kazancıgil, a.g.m., s. 11. Ernst Egli'ye göre, Sinan Yunan Ortodoks Hristiyan bir ailenin çocuğudur. Babası, Yunanistan, Sırbistan yahut Avusturya'dan bir duvar işçisi ve marangoz; annesi ise İbrahim Paşa'nın bir kölesi ve esiridir. Kaynak: Rabah Saud, Sinan: A Great Ottoman Architect and Urban Designer, 2007, s. 2: http://www.muslimheritage.com/uploads/Mimar_Sinan_Great_Ottoman_Architect.pdf (e.t.: 05.04.2013) Egli'nin Mimar Sinan'ın ailesinin Yunan Ortodoks Hristiyan olduğuna dair savı, Enclopædia Britannica'da da geçer, bkz. http://www.britannica.com/EBchecked/topic/545603/Sinan (e.t. 05.04.2013). Karşıt görüş olarak, "Sinan" başlıklı madde, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopesi, C. 37, 1998, s. 224.
[16] Abdülkadir Özcan, Devşirme, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 9, 1998, ss. 254-257, s. 224.
[17] Ahmet Refik, Mimar Sinan, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2012, s. 10.
[18] Mimar Sinan'ın Hayatı ve Eserleri, Megaron, Manisa – Haziran/Eylül 2012, s. 6, http://www.manisamimarlarodasi.org.tr/mgd1.pdf (e.t.: 25.04.2013)
[19] Günay, a.g.e., s. 20.

çıkarmasını dilemektedir (Söz konusu nazım, sağ yanda verilmiştir)[20].

Danimarkalı Ressam Melchior Lorck'un 1559'da yaptığı İstanbul Panoraması'nda yer alan ve M. Arman Güren ile A. Zekiye Abalı'ya göre Mimar Sinan'ın portresi olan figür (Bkz.22 nolu dipnot)

Ahmet Refik, Sinan'ın Acemi Oğlanlık'tan "Kapı"ya çıktığını şöyle anlatıyor: "Sinan, otuz bir yaşında, kuvvetli, mert bir yeniçeriydi. Uzun, zaferler ve şanlarla dolu bir ihtişam devresi vücuda getiren orduya Sinan da dahil olmuştu. Sinan, Kanuni Süleyman ordusu ile Rodos ve Belgrad önlerine gelid. Rodos'ta Yunan sanatının nefis eserlerini gördü. Parlak ve canlı bir medeniyetin incelikleri hassas dimağını uyardı ve Genç Sinan için hakiki etkilenme ve uyanış bu suretle başladı. Sinan, bu seferlerde silahıyla vatana hizmet etti, fikriyle istikbale hazırlandı. Türk ordusu İstanbul'a döndüğü zaman, genç Sinan atlı sekban sınıfına ayrıldı"[21] [22]. 1526 Mohaç Savaşı'ndan sonra yayabaşı[23] rütbesine yükselmiştir. Zemberekçibaşı[24] olarak 1529 Viyana Kuşatması, 1532 Alman Seferi'ne katılmıştır[25]. İran Sefer'in Sinan'ın gösterdiği özveriyi Ahmet Refik şöyle anlatıyor: "Türk ordusu Van Kalesi'ni kuşattığı zaman, veziriazam Lütfi Paşa maiyetinde bulunuyordu. Ordu, Van Gölü sahilinde idi. İranîler, gölün karşı kıyısında bulunuyorlardı. Lütfi Paşa düşman ahvaline dair malumat almak istedi. Karşıya geçmek için kemilere (büyük gemiler) lüzum vardı. Bu hizmeti ancak Sinan ifa edebilirdi. Veziriazam derhal Sinan'ı çağırdı: 'Gemilerin inşaatı ile ilgilen' dedi. Sinan bütün yoldaşlarını topladı. Malzemenin ve kerestenin azlığına bakmadı. Az bir zamanda üç kadırga inşasında başarılı oldu. Kadırgaların toplarını ve mühimmatını kendi sağladı. Sinan'ın bu faaliyeti Lütfi Paşa'nın memnuniyetini sağladı: 'Kaptanlığını yine sen eyle" diye emretti. Genç Sinan, arkadaşlarıyla beraber kadırgalara bindi. Gölün karşı sahiline geçti. Düşmanın durumuna dair bilgi topladı. Bu suretle, yerine getireceği vazifenin malzemesini de, araçlarını da kendi sağlamış oldu. Lütfü Paşa'nın pek büyük iltifatlarını gördü, Subaşı (İnzibar Amiri) rütbesine nail oldu."[26] Daha önceki savaşlarda da yeteneğini gösterdiği mühendislikteki başarıları nedeniyle haseki[27] rütbesine getirilmiştir[28]. Bundan sonra, Adriyatik ve bundan bir yıl sonra da Buğdan Seferi'ne iştirak etmesiyle 1514

---

[20] Kuban, a.g.e., s. 24.
[21] Refik, a.g.e., s. 11-12.
[22] Ayrıntılı bilgi için bakınız: M. Arman Güran & A. Zekiye Abalı, Melchior Lorichs'in İstanbul Panormasındaki Osmanlı Kimdir? http://www.ttk.org.tr/templates/resimler/File/Makaleler/273/273_4/273_4.html (e.t.: 20.04.2013); Erik Fischer, Melchior Lorck - Volume 4 : The Constantinople Prospect, The Royal Library, Vandkunsten Publishers, Copenhagen, MMIX, http://www.melchiorlorck.com/wp-content/Lorcksamplepagesvol4.pdf (e.t.: 20.04.2013); Murat Bardakçı, İki Akademisyenin Müthiş Keşfi: Mimar Sinan'ın Portresini Buldular: http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/675099-iki-akademisyenin-muthis-kesfi-mimar-sinanin-portresini-buldular (e.t.: 20.04.2013)
[23] Emrinde yüz piyade asker olan komutan.
[24] Zemberek, kurma mekanizmalı bir cins mekanik yay olup askerlerin zırhını delebilecek güçte ok fırlatabilmektedir. İşte zemberekçibaşı, Yeniçeri Ocağı'nın 82. Orta'sının komutanıdır.
[25] Günay, a.g.e., s. 20.
[26] Refik, a.g.e., s. 14.
[27] Küçük dereceli subay. http://tdkterim.gov.tr/bts/ (e.t.: 05.04.2013)
[28] Günay, a.g.e., s. 20.

yılından 1539 yılına kadar 25 yıl fasılsız orduda hizmet etmiş ve ordu ile birlikte çok çeşitli seferlere iştirak etmiş bulunmaktadır. Bu devrede sanatını bizzat uygulamalarla geliştirmiş, aynı zamanda ülke ülke dolaştığı sırada çeşitli sanat eserlerini incelemek imkanı elde etmiştir. Bu yetişme devresinin en büyük başarısı Prut Nehri üzerinden ordunun geçmesi için yaptığı ve on üç günde ikmal ettiği köprüsüdür[29]. Ordunun geçtiği köprüyü Sulta Süleyman da beğenmişti. Hatta korumasını göz önüne alarak, "Bu köprü biz gittikten sonra kâfir harap etmese, bir kule inşa olunup muhafaza edilmesi ve koruması için bir adam konsa" dedi. Vezir Lütfi Paşa, Sultan Süleyman'ın bu fikrini Sinan Subaşı'ya anlattı, kule inşa etmek tedbiri nasıl olur diye sormuştu. Sinan'ın cevabı şöyleydi: "Uygun değildir. Kâfir gayret edip birkaç adamla kaleyi alırsa bir kale almış gibi kendisine nam sağlayacaktır. Belki köprüye ilgi göstermek bile uygun değildir. Padişah devletinde nerede olursa inşaat mümkündür."[30] Sinan'ın fikrine diğer vezirler de doğrulamıştır. Sinan bu durumda, her ne kadar Lütfi Paşa'nın gazabından çekinmişse de doğru bildiğini söylemekten geri kalmamıştır[31].

İbrahim Paşa'nın halefi Sadrazam Ayas Paşa da vefât etmiş ve Paşaya bir türbe yaptırılması lazım gelmişti. O sırada, Hassa Mimarı Acem İsa Efendi de vefât etmişti. Sinan'ı öteden beri takdir eden yeni Sadrazam Lütfi Paşa, "Mimar, Haseki olan Sinan Subaşı olmak gerektir. Bu kâra kadir kimsedir." Diyerek derhal Sinan'ı Hassa Mimarlığı için tasviye etmiştir. Askerlik mesleğinde gönlü olan Sinan'ın, Türk vatanını büyük, yüksek binalarla süslemek, camiler yapmak, mânen ve maddeten yükselmek emellerindendi. Bu sebepten, Yeniçeri Ağası kendisini çağırıp da, "Paşa Hazretleri seni mimar etmeye karar verdi. Sence uygun mudur? Değil ise bir tedarik eyle" dediği zaman, Sinan Subaşı uzun uzun düşündü. Gözleri önüne muazzam binalar, muhteşem saraylar ve camiler geldi. Bunları inşa etmek şerefine erişebilmeyi ömrünün en büyük bahtiyarlıklarından saydı. Yeniçeri Ağasına son bir kati cevap verdi ve Hassa Mimarlığını kabul etti[32]. Sinan, otobiyografisindeki deyimiyle "Reis-i Mimarân-ı Dergâh-ı Ali" yani Hassa Mimarbaşı[33] olarak tayin dedildiğinde kırk sekiz yaşında idi[34].

Şehzade Camii, 1888-1910 tarihleri arası.
Fotoğraf: Sebah & Joaillier. Kaynak: Library of Congress.

Sinan'a ilk iş, bir külliye (1539)[35] ve bir hamam (1553) inşa etmesi için Hürrem Sultan tarafından verildi. Daha sonra, Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah, Üsküdar (1548) ve Edirnekapı (1550)'da cami inşa etmesi için Sinan'ı görevlendirdi[36]. Kanuni Sultan Süleyman

[29] Neşet Akmador, Koca Sinan'ın Plâncılığı, Eserleri ve Mühendisliği, Koca Sinan, Doğuş Matbaası, 1968, s. 51.
[30] Refik, a.g.e., s. 15
[31] Kazancıgil, a.g.m., s. 12.
[32] Refik, a.g.e., s. 16-17.
[33] Kuban, a.g.e., s. 26.
[34] Mülayim, a.g.k., s. 225.
[35] Kimi kaynaklar Haseki Külliyesi olarak adlandırılan bu külliyenin, Sinan'ın mimarbaşılığına getirilmeden yaptığı üç eserden biri (diğerleri Halep'teki Hüsreviye Külliyesi ve Gebzede'ki Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'dir) olduğunu yazar. Bkz: Mimar Sinan Eserleri, par. 5, http://www.mimarsinaneserleri.com/ (e.t.: 06.04.2013). Bunun aksi yazan kaynaklar da mevcuttur. Örneğin Kazancıgil adı geçen makalesinin 13. Sayfasında Sinan'ın hassa mimarlığına atadığı tarih olarak Mayıs 1938'i verir.
[36] Bu iki cami hakkında bağlantısı verilen haberin okunmasını tavsiye ederiz: Mimar Sinan'ın Ay ile Güneş'e Emanet Ettiği Sır: http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/206841-mimar-sinanin-ay-ile-gunese-emanet-ettigi-sir (06.04.2013)

tarafından Sinan'a verilen ilk görev, genç yaşta ölen Hürrem'den olma ilk oğlu için Şehzade Cami'nin inşası idi[37]; ki 1548'de inşa edilen bu cami Sinan, "Çıraklık eserimdir" demiştir[38].

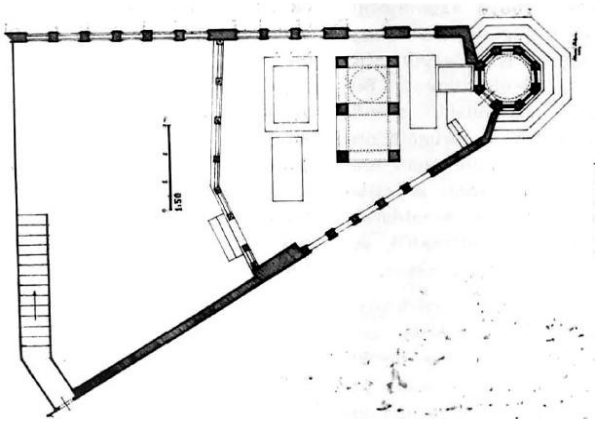
Sinan, mimarbaşılığa getirildiğinde katıldığı seferler sırasında gördüğü Doğu ve Batı'daki çeşitli kültür eserleri, karşılaştığı acele çözüm bekleyen sorunlar, askerlikte edindiği disiplin, denetim ve örgütlenme bilgisi ona büyük bir görgü ve deneyim kazandırmış, tasarım ve yöneticilik yeteneklerini geliştirmiş olmalıdır. Sinan'ın mimarbaşı olarak çalışması elli yıl gibi uzun bir süreyi kapsar. Eserlerinin listesini veren belgelere göre, bu dönem içinde 477 yapıyı tasarlamış, tasarımı denetlemiş, inşa etmiş ya da onarmıştır[39].

Ardında bıraktığı vakfiyelerden Sinan'ın soy ağacını çıkaran İbrahim Hakkı Konyalı'ya göre, Mimar Sinan'ın beş kızı, iki oğlu, Gülrüh ve Mihri adında iki tane de karısı vardır[40]. Mimar Sinan'ın yüz yaşına kadar yaşadığı söylencesi vardır. 1521'de yeniçeri olarak seferlere katılmaya başladığı ve acemioğlanlık dönemi göz önüne alındığında, yüzyıl dönümünde doğmuş, on beş yaşlarında devşirilmiş ve öldüğü tarihte (1588) doksan yaşını bulmuş, belki d geçmiş olduğu söylenebilir. Fakat yüz yaşını geçmiş olduğu rivayetini kabul etmek zordur; bu yaş tahmini ünüyle birlikte artmış olmalıdr. Eğer bu yaş tahmini doğruysa kendisinin yirmi yaşından sonra devşirilmiş olması gerekirdi ki bu, zayıf bir ihtimaldir. Risale-i Mimariyye'de 107 yaşında, Seyahatname'de ise, Evliya Çelebi'nin alışılmış abartmasıyla 170 yaşında öldüğünün söylenmesi daha o zamanlar hakkında efsaneler üretildiğini kanıtlar niteliktedir. Mimar Sinan'ın kendisine yazılan en son hükmün 26 Safer 996 (28 Aralık 1587) tarihli olması ve mezar anıtının başucundaki dua penceresinde hattat Karahisari'nin yazdığı kitabede "Giçdi bu demde cihandan p'ir-i / Mimarân Sinan (996)" yazan tarih mısraının yer alması, Mimar Sinan'ın 1587 yılında ve muhtemelen kış aylarında öldüğü savını destekler[41]. Kazancıgil'e göre ise, Mimar Sinan doksan iki sene yaşamış ve bu doksan iki senenin kırk iki senesi hassa mimarı olarak geçirmiştir[42].

Mimar Sinan'ın türbesini Süleymaniye külliyesinin hemen yanı başına, sâlis ve râbi medreselerinin köşesine yaptır-mıştır. Bugün burası Fetvâ Yokuşu ile Mimar Sinan Caddesinin kesiştiği yerdir. Ağa kapısı karşısına gelen saha, vaktiyle Fatih Sultan Mehmet'in Eski Sarayı'na aitti. Süleymaniye Külliyesinin yapımı tamamlandıktan sonra Marmara, Haliç ve Boğaziçine hâkim bir durumda olan Eski Saray bahçesinin parsellenmesi ile Mimar Sinan görevlendirilmişti. Bu arada padişahtan bir türbe, bir ev ve bir sıbyan mektebi için yer

[37] Saud, a.g.m., s. 5.
[38] Ekrem Akurgal, Sanat Tarihi Bakımından Sinan, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.2. S.4. Yayın Yılı: 1944, ss. 373-384, s. 375, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1042/12580.pdf (e.t.: 05.04.2013)
[39] Günay, a.g.e., s. 20.
[40] Kuban, a.g.e., s. 27. Söz konusu vakifiyenin transkripsiyonu ve günümüz Türkçesine göre sadeleştirilmiş hali için ayrıca bakınız:İbrahim Ateş, Vakfiyesinin İhtiva Ettiği Bilgiler Işığında Mimar Sinan, Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul 1988, ss. 3-29
[41] Kuban, a.g.e., s. 26-27.
[42] Kazancıgil, a.g.m., sç. 16.

almıştı. Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarin'de türbe ismi geçmemekte; Adsız Risale ise bu konuda hiç bir bilgi vermemektedir. Buna rağmen Evliya Çelebi de Mimar Sinan Türbesine şöyle değinmektedir: "Mimar Sinan'ın cismi azizinin İstanbul'da Süleymaniye Camii kurbünde Ağa Kapısı köşesindeki sebilhanesi canibinde yekpâre mermerden bir kubbei müdevvereyi aşıyan etmiştir." Mimar Sinan türbesini kendi mülkü olan sahanın en uç noktasına oturtmuştur. Hemen her eserinde değişiklik arayan ve yeni plan şekilleri ortaya koyan Mimar Sinan bunu kendi türbesinde de uygulamıştır. Baldakin tarzındaki bu mezar yapısı aynı külliye içerisinde bulunan Kanuni Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan türbeleri ile karşılaştırılınca oldukça basit ve mütevazi olduğu ortaya çıkmaktadır. Büyük bir ihtimalle Mimar Sinan, Kanuni Sultan Süleyman gibi bir padişahın yanında gösterişli türbe yapmaktan kaçınmıştır. Bununla beraber türbesini mimari yönden son derece ahenkli ölçülerle, adeta bir yüzük taşı gibi bulunduğu üçgen sahanın en uç noktasına oturtmuştur[43]. (Yanda krokisi verilen türbenin ne kadar pergele benzediğine dikkat çekmek isteriz).

II. Sinan'ın Çağı[44]

Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik dönemi hakkındaki kitabında Halil İnancık, 16. yüzyıl ortasında Atlantik ile Hint Okyanusu arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığı üzerine oturan jeopolitik sahneyi anlatırken , Avrupa'da bir Calvino-Turcismus'tan sçz ettiren Türk baskısından, İran ile sürüp giden ve sonunda Bağdat'ı Osmanlılarda bırakan savaşlardan ve Rus Çarı IV. İvan'ın Volga çevresindeki eski Altınordu Hanlığı topraklarını ele geçirmesinden sonra Sokollu'nun Volga ile Don arasında kanal yaptırma projelerinden birlite söz eder. Bugün için bile olağanüstü coğrafi mekanlara yayılan bu büyük egemenlik ve etki alanı Osmanlı İmparatorluğu'nun Sinan'ın hassa başmimarı olduğu dönemde, ne kadar güçlü bir devlet olduğunu belgeler. İmparatorluğun askeri gücüne paralel bir devlet örgütlenmesi, mimarinin yanı sıra bütün sanatlarda, çinide, hat sanatında, dokumada üstün estetik düzeyde bir üretim, Osmanlı edebiyatının ve tarih yazıcılığının klasik ürünleri, 16'ncı yüzyılda yaratılmıştır. İşte Sinan da bu gücü yansıtan bir mimari yaratmıştır[45].

Mimar Sinan'ın yaşadığı 16'ncı asır Osmanlı dünyasında, İslamiyet'in ve onun derunî yorumu olan tasavvufun bireylere kazandırdığı ruhî hal ve davranış tercihleri, topluma etkin bir biçimde yansıyor; bu yolla fertler oluşumun sürekliliği içerisinde her ânın ve her yeni mekanın ilahi özüne ulaşabiliyordu. Biçim ve biçilere ait ifadeler, biçimlerin kimliği, biçim ifadelerinin benzerlik ve karşıtlıklarının bir araya geliş düzeni, mekan-zaman birlikteliği açısından oluşturulan hareketlilik, parçaların bütünle ilişki tarzını belirleyen mimari dili bu türlü tasvvufi haller şekillendiriyordu. Her biçim ayrı bir ifadenin tezahürüne hizmet ederken, biçimin yapısı da

[43] Erdem Yücel, Mimar Sinan'ın Türbesi, Arkitekt, C.1973, S.1973-04(352), ss.189-190, s. 189. http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/282/3956.pdf (e.t.: 04.05.2013)

[44] Çalışmanın kapsamı dolayısıyla bu bölümde, Mimar Sinan'ın yaşadığı çağ olan ve çoğunlukla Klasik Dönem olarak adlandırılan 16'ncı yüzyl Osmanlı mimarî anlayışı ele alınacaktır.

[45] Kuban, a.g.e., s. 1.

ifadeye kandine has niteliği kazandırıyordu. Sinan, biçim ifadelerinin sahip olduğu zengin, zengin olduğu kadar da karmaşık imkanların içinden bir mümin olarak kendi ruh dünyasının yönelişlerl ve kültürel amaçlarına göre seçimler yapıyor, eserlerini teknolojik aletleri, sosyal ve fonksiyonel düzenlemeleri ruh dünyasının tercihleri doğrultusunda ayıklayarak vücuda getiriyordu. Bu sürecin her anında, varlık bilincinin temelini oluşturan İslami hikmetler kendisine rehberlik ediyordu. İslam'da temel kabul edilen tevhîd kavramı, yeryüzündeki her yer ve her anı mutlak varlığın bir tecellisi olarak algılamayı öngörür ve bu nedenle de sanat alanındaki üslüpların temelini oluşturur. Başba bir söyleyişle "biçim", sanatta dinin ayrılmaz bir parçasıdır. Tevhîd, Allah'ın iradesine kesin bir teslimiyeti ifade eder; teslimiyet ise emniyet duygusunun kökenidir ve biçime çok renklilik, aydınlık, formların berraklığı ve tasvvufun düzenlediği tevazu, saygı, sadelik, sorumluluk bilinci gibi psikolojik tutumlarla kurulan ilişkilerin sonu olarak tasarımda insan ölçeğindeki âbidevîlik gerçekleşir. Bu sebeple tevhid kavramı üzerinde gelişen mimari, kutsal sanatın en önemli disiplini olarak algılanmış ve Osmanlı Devleti'nin büyük ekonomik gücü, Sinan eliyle büyük mimarlık eserlerinin meydana getirilmesi için kullanılmıştır[46].

Biçim ifadelerinin belirleyicisi ise üslûptur. Biçim, zemin-zaman boyutu içinde var olur. Üslûp olayında zaman, zemine, yani mekana bağlıdır. İslam İslam'a göre zaman ve zemin sonsuzluğu içinde insan ürünleri,yapıları gereği, sınırlılığa mahkumdur. İslam'da mekan, sonsuz, sınırsız yüce Allah'tan başka her şeyi taşıyan, zamanla bütünleşmiş bir kategoridir. Bu sebeple İslam mimarisinde varlığın yapısına kayıtsız uymak şartı, genel mekanın sınırsızlığının idrakine dayalı bir mimariye imkan verir. Halı, çini, duvar veya kitap resminde her türlü biçimin üzerinde yer aldığı satha bağlı kalması, üçüncü boyut olarak derinliğin İslam kültürlerinde reddedilmesi gibi, mimaride de genel mekanın sınırlanmaması İslam sanatının üslup iradesinin temel özelliklerinden biridir[47].

Yüce ve sadenin, gerçeklik ve tezyiniliğin, maddilik ve garimaddiliğin, zühd ve zenginliğin, büyük ve küçüğün, karmaşık ve sadenin, yere dönük olan ile göğe yükselenenin karşıtlıklarına ek olarak, sütun, ayak, kubbe ve kemer dizilerinin farklı ölçüleriyle oluşan hareketliliğin adım adım keşfedilen güzellikler dünyasına, eserlerine Osmanlı arkaik çağının temellerinden alarak aktaran, biçim ifadelerinin karşıtlıklarını mimari dilinin tamamlayıcı unsurları olarak kullan Sinan, hiç bir dogmatik tutkuya düşmeksizin geçmiş mimarinin yukarıda zikrettiğimiz mirasını özümseyerek, mensubu olduğu toplumun ve coğrafyanın sağladığı imkanlarla, erişilmiş bulunan noktada yapması gerekeni araştırarak yeni çözümler üretmiştir[48].

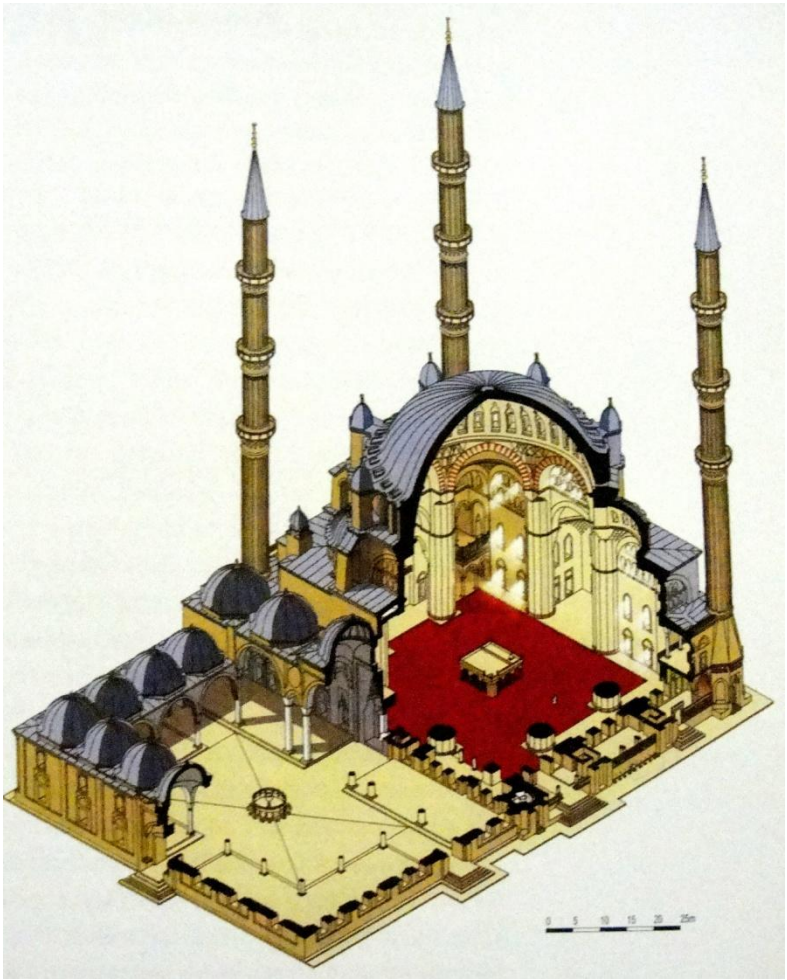
III. Edirne Selimiye Camii

Öncelikle Selimiye gibi görkemli bir sultan camisinin İstanbul yerine niçin Edirne'de yapılmış olduğuna dair görüşleri dile getirmek yerinde olacak. Kanuni Sultan Süleyman'dan sonra zengin bir hazineyi miras alan II. Selim, Yemen ve Kıbrıs fetihlerinden sonra büyük bir cami yaptırmaya heveslenir. Mimar Sinan da bu iş için padişahı heveslendirmekte, "Bazı mimar geçinenler Osmanlılar Ayasofya kubbesi kadar büyük kubbe yapamadılar, üstünlük bizdedir. Şöyle bir kubbe yapıp dillerini kessem. Bunların bu geçersiz iddiaları beni helak eyler ve belki bütün islamları üzer" demektedir. Bir gün Sinan, cami için İstanbul'da uygun bir arsa ararken Padişah tarafından çağrılır. Padişah, Sinan'a Hazreti Peygamberi rüyasında gördüğünü ve Peygamberin kendisine caminin Edirne'de inşa edilmesini emrettiğini anlatır. Sinan, Padişahın beraberinde Edirne'ye gelir. O sırada Padişah, gördüğü ikinci rüyada yine Hz. Peygamberin kendisine "Camiyi, Kavak Meydanı'na bina eyle!"

[46] Turgut Cansever, Mimar Sinan, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul 2005, s. 105.
[47] Cansever, a.g.e., s. 108.
[48] Cansever, a.g.e., s. 108.

diye buyurduğunu bildirir. Bunun üzerine yüzlerce kurban kesilip hafızların okudukları Kur'an ve dualarla caminin temeli kazılıp ilk taş konur[49].

Cansever'e göre Edirne'nin seçilmesinin sebebi şudur: "Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatından (1566) sonra tahta geçen II. Selim, babasının inşa ettirdiğini Süleymaniye Külliyesi'ne eş değerde bir eserin öncelikle İstanbul'da inşa edilip edilemeyeceğini incelettikten sonra, camininin Osmanlı Devleti'nin bir önceki başkenti Edirne'de yapılmasının uygun olacağına karar vermiş olmalıdır. Bu kararda muhtemelen, 1560'larda İstanbul'da tek uygun yer olarak gözüken ve daha sonra 1609-1616 yıllarında üzerinde Sultan Ahmet Camii'nin inşa edildiği Hipodrom bölgesinde Sokullu Mehmet Paşa ve Rüstem Paşa saraylarının mevcut bulunması rol oynamıştır. II. Selim'in, yaptıracağı camiye yer açtırmak amacıyla iki kıymetli devlet adamına ait yapıları, özellikle Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın sarayını yıktırması düşünülemezdi."[50] Kaldı ki, II. Selim'in kentle özel bir ilişkisi vardı. Şöyle ki: Kanuni, 1548'te İran Seferi'ne çıkarken onu, "tahtı koruması için" Edirne'de bırakmıştır. Yine II. Selim tahta geçtikten sonra sık sık Edirne'ye avlanama giderdi. Cülusunda bir kez Belgrad'a gitmesinin dışında, II. Selim Avrupa topraklarında savaşa gitmeyen ilk padişah olarak Edirne'nin batısına geçmemiştir. Bu durum onun imparatorluğu algılamasında Edirne'ye simgesel bir sınır taşı imgesi kazandırmış olabilir. Bunlara, İstanbul'a uygun bir arsa bulunmamış olması da eklenebilir; çünkü İstanbul'un siluetine egem olan en yüksek noktalar, daha önce yaptırılan camilerle doluydu. Ayasofya, Bayezid, Süleymaniye, Şehzade, Fatih, Mihrimah camileri kentin Haliç siluetinde etkili olan yamaçlarını işgal etmişlerdi. Marmara siluetine egemen tek tepe, kent merkezinden uzakta ve sonradan üzerine Cerrah Mehmed Paşa Camisi yapılacak olan yedinci tepe ya da Yayla Tepesi'ydi[51].

II. Selim 22 Haziran 1567'de İstanbul'dan Edirne'ye gelmiş ve Avusturyalılarla yapılan barış andlaşmasına kadar (17 Şubat 1568) ve belki daha sonra da burada kalmıştı. Selimiye Camisi'nin inşasına bu sırada karar verildiği anlaşılmaktadır. Caminin harem kapısı üzerinde Edirne'nin şair ve hocalarından Sofizade Daî'nin yazdığı söylenen kitabede temel atma tarihi olarak "Fazlullah" terkibinin ebced hesabıyla verdiği Hicri 976 (1568/69) yılı vardır. İnşaatın temeline Haziran ayında

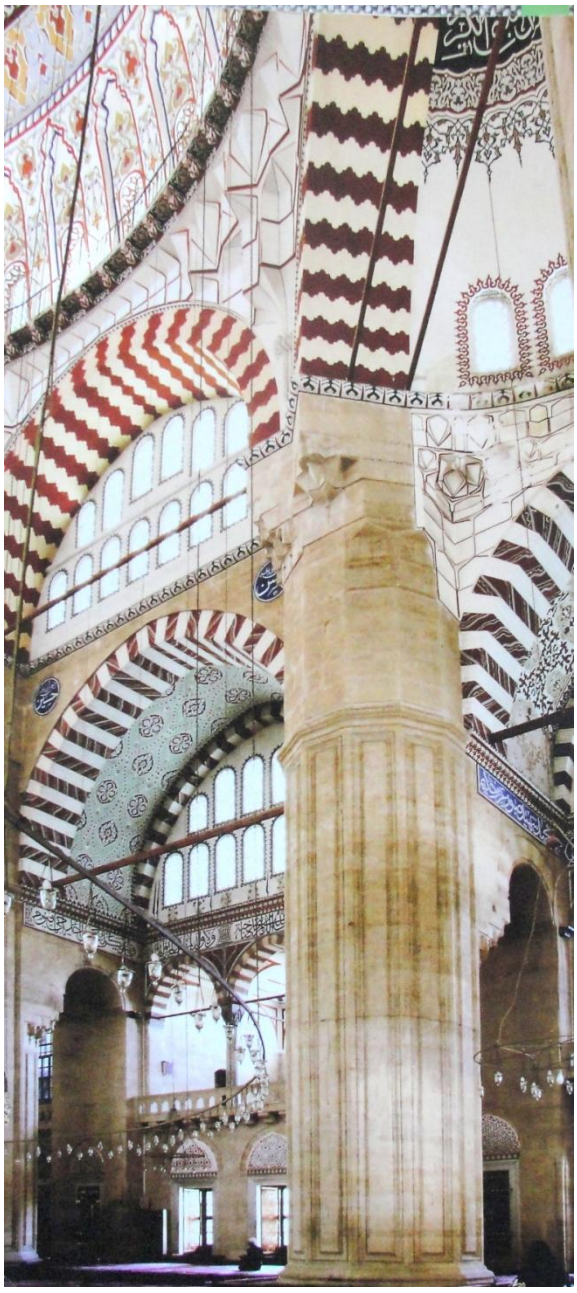
[49] Kazancıgil, a.g.m., s. 15-16.
[50] Cansever, a.g.e., s. 281.
[51] Kuban, a.g.e., s. 164-165.

başlanmış olduğunu destekleyen bir belge vardır: Divan, 20 Haziran 1568'de gönderdiği bir emirle Edirne kadısından, cami inşaatı nedeniyle fiyatları arttıran kereste tüccarlarının fiyatlarını kontrol etmesini istemektedir. Burada ilginç olan, yapı malzemelerinin Edirne piyasasından sağlanmasıdır. Camiye malzeme sağlayan Hassa emini Halil'in verdiği bilgiye dayanılarak, İnez'de bazı direklerin ve Ferre'deki bir renkli taş ocağı ürünlerinin gönderilmesi için Divan'dan ilgili kadılıklara emirler gönderilmiştir. İmparatoluğun muhtelif yerlerinden, Marmara Adası'ndan, Kavala'dan mermer getirildiği ve bunlara ilişkin yazışmaların 1572 yılına kadar sürdüğü görülmektedir. Marmara'dan mermer taşınmasında donanma esirleri kullanılmıştır. Evliya Çelebi, beyaz mermerden yapılan avlu için Atina'dan, Temaşalık denen yerden (Akropol?) gelen altı sütundan söz etmektedir. Kıbrıstan ve Hüdavendigar Sancağı'nın Aydıncık kasabasından getirilen diğer sütunların "birer Mısır hazinesi" sarf olunarak "yüz bin derd ü mihnetle" getirildiği anlatılır. Cami inşatı 1572'de kubbe kasnağına kadar yükselmiş olabilir. Bu tarihte sekiz taşıyıcı ayağı bağlayan kemerlerin inşası bitmiştir ve Sinan, Karahisari halifelerinden Molla Hasan'ın caminin hatlarını yazmasını istemiştir. Kubbe 1573 Ağustosundan önce kapanmış olmalıdır. 25 Ağustos 1573 tarihli Divan yazısında camide ne zaman namaz kılınabileceği sorulmaktadır. O sırada caminin kurşun ve çini kaplamaları yapılıyordu. Cami sultanın istediği zamanda bitmemiştir. 27 Mayıs 1574 tarihli bir belgede, çalışacak olan 88 kişinin adı vardır. Bunlar haziran ayında halen işlerine başlamamışlar ve inşaat biraz daha uzamıştır. Divan- Hümayun, belki de sultanın sağlığının iyi gitmemesi nedeniyle 1 Kasım 1574'te caminin 27 Kasım Cuma günü açılmasını kararlaştırmıştır. Sultan, ölümünün yaklaştığını hissederek açılışın bir an önce yapılmasını emretmiş olmalıdır. 7 Aralık 1574'te Sultan II. Selim ölmüştür; Selimiye'de namaz kılmak nasip olmamıştır. Selimiye'nin inşaatı altı yıldan biraz fazla sürmüş ve Evliya Çelebi'nin dediğine göre inşaat için 27.760 kese para harcanmıştı; ki bu yaklaşık 550.000.000 akçe eder[52].

[52] Kuban, a.g.e., 165-168.

Cami zeminin saf düzeni öyle gerektirdiği için enlemesine genişleyen bir iç mekan kurgusu oluşturmak ve zeminle kubbenin biçim karşıtlıklarını gizlemeden çözümleme girişimi, Selimiye'nin mimarî tasarımının temel meselesidir. Sinan'ın Selimiye'yi tek merkezî kubbeden ibaret bir yapı yapma tutkusuyla tasarladığı doğru olsaydı, serbestçe zeminden kubbeye yükselen diğer dört ayağı da mihrap ve giriş duvarlarında yaptığı gibi yan cephe duvarları ile bütünleştirmesi gerekirdi. Şehrin dört bir yanından görülebilen Selimiye Camii kubbesi, köşe tromplarıyla zeminin kare planına bağlanmıştır. Sekiz destek ayağı ile kubbeye yaslanan destekleme sistemi, giriş cephesinde giriş aksının iki yanında kadınlar mahfeli alanı içerisinde, mihrap cephesinde yarım kubbeyle örtülü mihrap nişi yan duvarlarıyla oluşturulmuş, her iki yan cephede ayakları serbest bırakacak şekilde dışa itilen duvarla enlemesine genişleyen zeminde dikdörtgen plana ulaşılmıştır. İki yan cephede yer alan dört destek ayağının içine yerleştirilen merdivenlerle kadınlar mahfeli ve hünkâr mahfeline ulaşılan yapının zemin seviyesi yan sahınlarında – Şehzade ve Süleymaniye camilerinde olduğu gibi - iç zemin hizasında dış dünyaya açık iki son cemaat yeri oluşturulmuştur.

Camiye giren müminler muhteşem kubbeyi ve mihrabı, büyük ayakları, yarım kubbeleri ve kadınlar mahfelini taşıyan narin sütunların üzerindeki narin kemerlerin altından cami sınırlarının ötesine uzanan sonsuzluğu fark eder. Alışılmışın aksine, büyük kubbenin tam altına yerleştirilmiş alçak, yaygın öüezzin mahfelinin iki yanından mihraba ilerleyip saf tutmak isteyenler, mekanın sap ve sola doğru genişlediğini görür ve zarif bir şekilde uygun istikametlerdeki boşluklara yöneltilirler. Bu çözümle, hem cami içinde yerini kararlaştırma zorluğu aşılmış hem de insanların büyük kubbe ile onun koruduğu alanı dört yöndeki pencerelerle sonsuz mekana bağlayan ortamın tadına varmaları sağlanmıştır[53].

Caminin mimarisini belirleyen önemli bir diğer unsur da fil ayaklarıyla birleşerek merkezi kubbeyi taşıyan destekleme sistemidir. Kubbe kasnağının sekiz köşesinde yer alan sekiz fil ayağının her birine yerleştirilen sekiz destek sistemine ilaveten, köşe tromplarından gelen itme gücünü binanın dört köşesine yerleştirilmiş dört minarenin sağladığı destek karşılamaktadır. Sekiz adet dış destekleme sistemini önemli kılan husus, Selimiye'nin giriş ve iki yan cephesinde, mihrap yarım kubbesi seviyesinde yapı taşıma sisteminin dışa doğru genişletilmiş olmasıdır[54].

[53] Cansever, a.g.e., s. 285-288.
[54] Cansever, a.g.e., s. 298.

255

Ayasofya ile Selimiye'nin kubbelerini karşılatıracak olursak şunları söylemeliyiz: Ayasofya kubbesinin boyutlarının, mimarbaşı olduktan çeyrek yüzyıl sonra Sinan için halen kışkırtıcı olduğu açıkça görülmekte ve daha büyük kubbe inşa etme amacının Sinan ve çevresi için birincil önemini ortaya koymaktadır. Saî'nin dediğine göre, Sinan Ayasofya kubbesini boyut olarak geçmeyi mesleki bir onur sorunu yapmışa benziyor. Bu yarış söylemi günümüze kadar gelmiştir. Ne var ki, Ayasofya kubbesi Selimiye kubbesinden daha büyüktür. Sinan'ın Ayasofya kubbesi çapını ya da çevresini doğru ölçmemiş olması imkansızdır. Gerçekten Ayasofya kubbesinden daha büyük bir kubbe yapmak isteseydi, Selimiye'de bunu gerçekleştirememesi için, statik ya da yapı tekniği açısından bir neden de yoktu. Sinan, Ayasofya büyüklüğünde bir kubbe tasarlamış, fakat bir yarış içerisine girmemiştir. Bu bağlamda daha önemli olan, Sinan'ın aynı büyüklükte bir kubbe yapma amacıyla yola çıktığı zaman, Ayasofya şemasını yeniden denememesidir. Selimiye, büyük kubbeli yapı için rasyonel strüktür arayışına daha Süleymaniye yapılırken başlayan ve çok kenarlı çardak kavramını sürekli deneyen çalışmaların sonucudur. Merkezi kubbeli yapıda mekansal etkiyi optimuma çıkarmak, boyutsal açıdan iki zorunluluk getirir: Çevre sınırlarını mümkün olduğu kadar, orta mekanın sınırlarına yaklaştırma ve taşıyıcı ayakların boyutlarını minimumda tutmak. Gerçekte de Selimiye tasarımının mantığı, hiçbir strüktürel öğenin kubbe ile boy ölçüşemeyeceği hiyerarşik kurguda anlaşılır. Ayasofya'nın büyük payanda duvarları, yarım kubbeleri, Süleymaniye'nin yarım kubbeleri dışarıda vurgulanmış büyük kemerleri biraz abartılmış boyutlarıyla köşe ağırlık kuleleri, kubbe boyutlarıyla boy ölçüşen öğelerdir. Selimiye'de bunların yarattığı gerilim yoktur. Çok etkili bir iç mekan yapısını dışa yansıtan dış kütle tasarımında varılan anıtsallık, incelmiş kavramsal performans sergiler. Bir soyut geometrik tasarımın, bezeme ağırlığı altında ezilmeden katıksız bir sanat yapıtına bu saflıkta dönüşmesi, ancak piramitlerde, büyük mezar yapılarında, antik tapınaklarda bulunabilir[55].

[55] Kuban, a.g.e., s. 172-173.

KAYNAKLAR:

-Basılı Kaynaklar:

Ahmet Refik, Mimar Sinan, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2012.

Doğan Kuban, Sinan'ın Sanatı ve Selimiye, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

Koca Sinan, Doğuş Matbaası, 1968.

Mimar Sinan ve Selimiye Camii, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, No. 1, İstanbul 1988.

Reha Günay, Mimar Sinan, Yapı Yayın, 2. Baskı, İstanbul 2005.

Selçuk Mülayim, Sinan, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 37, 1998.

Turgut Cansever, Mimar Sinan, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul 2005.

-Elektronik Kaynaklar:

Erdoğan Yaşlıca & Seda Çalışır, Mimar Sinan'ın Ağırnas'taki Evi, Eserleri ve Çevrelerini Canlandırma Önerileri, Mimarlık 2002, s. 54. http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/554/8303.pdf

Mimar Sinan'ın Hayatı ve Eserleri, Megaron, Manisa – Haziran/Eylül 2012, s. 6, http://www.manisamimarlarodasi.org.tr/mgd1.pdf

Rabah Saud, Sinan: A Great Ottoman Architect and Urban Designer, 2007, s. 2: http://www.muslimheritage.com/uploads/Mimar_Sinan_Great_Ottoman_Architect.pdf